

TERTULLIÁN: A KERESZTSÉGRŐL (DE BAPTISMO)

Áldott a mi vízkereszttségünk szentsége, mert lemosván korábbi vak voltunk bűneit, az örök életre szabadít meg minket. Tán nem lesz haszontalan ez az értekezés, mely oktatja azokat is, kik épp most készülnek rá, meg azokat is, akik megelégszenek az egyszerű elhívással és ezért nem kutatják át a hagyomány érvéit, hanem megbízható, bár még ki nem próbált hitüket elmélyedés nélkül bírják. 2. Nemrég itt élt egy mérges vipera, a Gaius-féle eretnokségből[3] és sokakat magához ragadott tanításával, mellyel elsősorban a keresztiséget akarta tönkretenni. Ezt egészen saját (vipera) természete szerint tette. Mert ezek a viperák, áspiskígyók és baziliskuszok a száraz, víztelen helyeken élnek. De mi mint halacsok vízben születünk a mi Ichthys-ünk (Halunk), Jézus Krisztus aszerint és nem is üdvözülünk másképp, csak úgy, ha a vízben megmaradunk.[4] Az a szörnyeteg tehát, akinek nem is lett volna szabad tanításra száját kinyitnia,[5] nagyon jól tudja, hogy megöli a halakat, ha a vízből kiemeli őket.[6]

2. Egyébként mily ügyes az elvetemültség a hit megingatásában, vagy elfogadásának teljes meggátolásában, midőn oly alapon támadja a hitet, melyen az nyugszik! Semmi úgy meg nem keményíti az ember lelkét (a hit ellen), mintha látja, mily egyszerűek az Isten művei, melyek lefolyását látjuk és mily fenségesek hatásukban, melyre csak ígéretünk van; ezért annál is hihetlenebbnek látszik az örökkévalóság elnyerése, mivel oly egyszerűen, minden pompa, minden új fényezés, minden költségeskedés nélkül bocsátják az embert vízbe és míg kevés szó kíséretében alámerül, alig, vagy egyáltalán nem lesz tisztább, mikor kiszáll belőle. 2. Tévednék, ha ezzel ellentétben a bálványok ünnepélyei, titkos szertartásai[7] nem épp a nagy fényezés, díszítés, költségeskedés árán szereznének a maguk számára hitelt és tekintélyt. Mily nyomorult vagy, hitetlenség, mikor tagadásba veszed az Isten saját tulajdonságait: az egyszerűséget és a mindenhatóságot. Mit mondjak hát? Nemde csodálni való, hogy a keresztiség is eltörli a halált? Ha igen, annál inkább kell azt hinnünk. Vagy tán azért nem hiszik, mert csodálni-való?[8] De vajon milyeneknek kell lenniök az Isten működéseinek, ha nem minden csodálkozást felülmúlóknak? Mi magunk is csodáljuk őket, de épp azért, mert hiszünk bennük. Különben is a hitetlen csodálkozik, de nem hisz; csodálja az egyszerű dolgokat, mintha semmiségek, a főnségeseket, mintha lehetetlenek volnának. 3. De legyen úgy egészen, ahogy véled; csak hogy mindkettőt előre megmondta az isteni kinyilatkoztatás: „Ami a világ szerint oktalan, azt választotta ki az Isten, hogy megszegyenítse a világ bölcsességét”[9] és ami fölötté nehéz az emberek szemében, az könnyű az Istennek. Mert ha az Isten bölcs és mindenható – ezt azok sem tagadják, akik őt mellőzik –, méltán választja működése tárgyául bölcsessége és mindenhatósága ellentétét, vagyis az oktalanságot és lehetetlenséget; hisz minden erő abban nyilatkoztatja ki magát, ami működésre ösztönzi.

3. Eszünkben tartjuk a kinyilatkoztatásnak ezt a szavát, mint alapgondolatot és mégis azt vesszük tárgyalás alá: mily oktalan és lehetetlen a víz által újjászületni.[10] Mert hogy ez az anyag miért érdemesült ily feladatra, azt, mint gondolom, ennek a folyékony elemnek méltóságából kell kikövetkeztetni. De van is igen nagy méltósága a víznek már kezdettől fogva. 2. Mert hiszen a víz egyike azon valóknak, melyek a világnak bármily rendezése előtt az Istennél nyugodtak még kialakulatlan formában. „Kezdetben – úgymond az Írás – alkotta Isten az eget és a földet. A föld pedig láthatatlan és rendezetlen volt; sötétség volt a mélység fölött és az Úr Lelke lebegett a vizek fölött”.[11] Ennek alapján először is a víz korát kell tisztelned, ember; hogy ily ősi az ő valója; aztán méltóságát, hogy az isteni Lélek székhelyeül

szolgált, mert kedvesebb volt akkor más elemeknél. Mert akkor még a sötétséget nem ékesítették a csillagok, a mélység pedig gyászos, a föld dísztelen, az ég ormótlan volt; csak a víz, ez a mindig tökéletes, vidám, egyszerű, magában tiszta anyag adott méltó szálláshelyet az Istennek. 3. A világ rendezése aztán mintegy a vizek ütemére történt! Mert amikor Isten az égboltot középen megszilárdította, ezt a vizek szétválasztásával tette; amikor pedig a szárazföldet különítette el, ezt is a vizek elkülönítésével végezte.[12] 4. Amikor elemei szerint rendezte már a világot és lakókat adott neki, először a vizeknek parancsolta meg; hogy teremjenek élőlényeket. Először tehát a vízből keletkeztek élőlények; hogy ne legyen csodálnivaló, ha a kereszttségben a víz életet tud adni. 5. Vagy az talán nem víz segítségével történt, mikor az embert megalkotta? Földből vette a test anyagát, de ez nem lett volna alkalmas, ha nem lett volna nedves és puha; ilyenné pedig a teremtés harmadik napján helyükre telepített vizek tették ottmaradt nedvességükkel az iszapot. 6. Félek, ha tovább folytatnám, amit ennek az elemnek méltóságáról mondhatok, arról, hogy mily erő, kedvesség van benne, hogy mennyire célszerű, hasznos, alkalmas segítség ez a világ számára: ez úgy tűnhetik fel, mintha nem annyira a kereszttség értelmét, mint inkább a víz dicséretét adnám elő; igaz, hogy ezzel annál inkább kimutatnám: nem lehet kétséges, hogy Isten a vizet, melyet minden alkotásában és dolgában felhasznál, saját szentségeiben is alkalmazza; hogy az az elem, mely a földi életet igazgatja, az a mennyeit is létrehozza.

4. Elég legyen azonban azokat a mozzanatokat kiragadni, melyekben a kereszttség mivoltára ismerünk; az első ezek közt (ezt már akkor jellege a kereszttség előképévé tette), hogy a Lélek, aki kezdetben a vizek fölött lebegett, a megkereszteltben benne fog maradni. Nyilvánvaló, hogy a Szent lebegett a szent elem fölött, vagy pedig az elem attól, aki fölött lebegett, szentté vált. Hiszen bármely anyag, mely másnak van alávetve, szükségszerűen átveszi annak a tulajdonságát, amely rájatelepszik; leginkább az anyagi való a szellem tulajdonságát, mely állagának könnyűségénél fogva könnyen behatol és beivódik másba. Így szentelte meg a Szentlélek a vizek természetét és így foganta a víz a szenttétevő erőt. 2. Ne vesse senki ellen: Vajon mi is azokba a vizekbe merülünk most le, melyek a világ kezdetén voltak? Nem merülünk – felelem – ugyanabba a vízbe; csak olyan értelemben ugyanabba, hogy a víz, mint víz ugyanaz, de fajai különbözők. Amit pedig megkapott a víz mint víz, az a víz fajaira is átáramlik. 3. Azért semmi különbség sincs abban, hogy valaki tengerben fürdik-e meg, vagy medencében, folyóban, vagy kútban, tóban, vagy teknőben, épp úgy nincs különbség azok közt, kiket János a Jordánban, vagy Péter a Tiberisben keresztelt meg. Vagy, ha volna, akkor az az eunuch, akit Fülöp útközben, véletlenül talált vízzel keresztelt, jobban vagy kevésbé részesült volna az üdvösségben. 4. Ezért tehát az eredet ősi előjogánál fogva valamennyi víz az Isten nevének segítségülhívásával részesül a szenttétevő titkos erőben;[13] rászáll ugyanis azonnal a Lélek az égből és rajtmarad a vízen, megszenteli azt magától és az így megszentelt víz a szenttétevő erőt magába issza. 5. Bár a lemosás egyszerű tényének megfelelné az a jelképes cselekedet, hogy miként szenny módjára rútit el bennünket a bűn, ezt vízzel mossuk le. De a vétkek nem a testen tűnnek elő – hiszen senki sem hordja a bőrén a bálványimádás vagy a fajtalanság vagy a csalás piszokfoltját, hanem a lelket szennyezik be, mert a lélek a bűn szerzője; ugyanis a lélek az úr, a test a szolga. Mégis mind a kettő osztozik a felelősségben; a lélek az elhatározás, a test a végrehajtás miatt. Tehát miután az angyal[14] közbejöttére a víz bizonyos módon gyógyító erőt nyert, a vízben a lélek is megtisztul testi módon, viszont a lélek is tisztává lesz lelki módon.

5. Ugyanezt a hatóerőt közvetítik bálványaiknak még a szellemi hatalmak megértésétől távolálló pogányok is. De meddő vizekkel csalják önmagukat.[15] Hiszen őket is fürdő által avatják be misztériumaikba: Isisébe vagy Mithráéba; isteneiket is kihozzák megfürdetésük végett. Egyébként tanyáikat, házaikat, templomaikat, meg egész városokat is néha köröskörül hordott vízzel hintik meg engesztelés céljából. Valóban Apollo ünnepein vagy az eleusisi

misztériumokon ők is vízbe merülnek és ezt azzal a szándékkal teszik, mint mondják, hogy újjászülessenek és hamis esküikért büntetlenséget szerezzenek. Meg aztán a régi időkben, ha valaki gyilkosságban volt vétkes, tisztító vízzel igyekezett szabadulni.[16] 2. Ha tehát ők azzal áztatják magukat, hogy maga a víz, mely természete szerint lemosásra szolgál, biztosítja számukra a benső tisztulást, mennyivel igazabban adja azt meg a víz annak az Istennek rendeléséből, aki a víz mivoltát alkotta! Ha azt hiszik, hogy vallási szertartás által kap a víz gyógyító erőt: vajon van-e külön vallás, mint az élő Istené? 3. Ezt belátva itt is felismerjük az ördög mesterkedését, aki az Isten műveit utánozza azáltal, hogy ő is a keresztséghez hasonló szertartásban részesíti övéit. De mi volna itt az egyezés? Hisz (az ő keresztségében) a tisztátalan tisztít, a pusztító szabadít, a kárhozott oldoz fel. Saját munkáját rontaná meg, ha eltörli a bűnöket, melyeket ő maga sugalmaz. Mindezt a hinni nem akarók számára hozzuk fel bizonyítékul, ha egyáltalán nem hisznek az Isten műveiben, de azok majmolását az Isten ellenlábasa által elhiszik. 4. Különben is – vajon a tisztátalan lelkek minden szertartás nélkül is nem gyakorolnak-e bűbájt a vizekben - ezzel is majmolva az isteni Lélek lebegését a vizek fölött a világ kezdetén? Erről beszélhetnének árnyékos források, magányos patakok, medencék a fürdőkben, vezetékek a házakban, csatornák és kutak, melyeknek rontó híruk van – az ártó szellemek által. Megistenülteknek,[17] sellők által elragadottaknak,[18] vizitündér rabjainak,[19] vízkórosoknak[20] mondják azokat, kiket a vizek megöltek, örültséggel vagy rémüléssel kínoztak. 5. Miért említjük mindezt? Hogy valaki ne gondolja azt kevésbé hihetőnek, hogy az Isten szent angyala közreműködik a víznek az ember üdvére való felhasználásában, mint azt, hogy az ördög rossz szelleme az embernek megrontására ugyanazzal az elemmel sűrű érintkezést tart fenn. Ha azt gondolná valaki: új dolog az, hogy angyal száll le a vízre, vegye figyelembe, hogy ennek megvan már az előképe. Bethsaida tavát a leszálló angyal kavarta föl.[21] Erre vártak, akik egészségükkel bajlódtak; akinek sikerült elsőként oda leszállni, ha megfürdött, többé nem volt panasza egészségére. A testi gyógyvíz ezen előképe a lelki gyógyulást jelezte előre, oly módon, ahogy általában érzéki dolgok szolgálnak a szellemiek jelképéül. 6. Amint tehát az Isten kegyelme gyarapodott az emberek közt, a víznek és angyalnak ereje is megnövekedett. Ezek azelőtt testi bajokat gyógyítottak, most a lelket gyógyítják; azelőtt a testnek adtak egészséget, most az örök életét adják meg; akkor egy évben csak egyszer gyógyítottak,[22] most mindennap megmentik a népet, a bűnök eltörlése által megszabadítják a haláltól. Mert ha a vétek elvétetik, megszűnik a büntetés is. 7. Így nyeri vissza az ember az Isten hasonmását, ki azelőtt Isten képét viselte.[23] Képmásnak földi alkata szerint, hasonmásnak az örökkévalóságban tekintik. Mert visszakapja az Isten Lelkét, akit akkor (a teremtésben) az ő lehelletétől kapott, de aztán a bűn által elveszített.

6. Nem mintha már a keresztségben megkapnók a Szentlelket, hanem a vízben az angyal közreműködésével megtisztulunk és így a Szentlélek befogadására előkészülünk. Ennek is megvan az előképe. Mint ahogy János az Úrnak volt előhírnöke, ki előkészítette az ő útjait, ugyanúgy a keresztség angyala mint tanú az eljövendő Szentlélek számára készíti az utat a bűnök lemosásával, mit az Atyában és Fiúban és Szentlélekben megpecsételt hitvallás eszközöl.[24] 2. Mert ha három tanú állítása szükséges minden isteni szó érvényéhez, mennyel inkább ajándéka elnyeréséhez?[25] Megszentelésünk által ugyanazok lettek hitvallásunk tanúi, akik egyúttal üdvösségünk kezesei.[26] Elég ugyanis reményünk biztosítására az isteni nevek száma:[27] de mivel a három személy által történik mind hitvallásunknak, mind üdvösség-fogadalmunknak hitelesítése, szükségképpen hozzákerül még az egyház említése is, [28] mert ahol ott van a három, vagyis az Atya és Fiú és Szentlélek, ott van az Egyház is, mely e háromnak teste.[29]

7. Azután, hogy kiléptünk a keresztségéből, megszentelt[30] olajjal kennek fel bennünket ősi szokás szerint, mint ahogy tülökből szokták felkenni a papságra kiválasztottakat; így kente föl

tülből Mózes Áront.[31] Krisztusnak, a felkentek neve is krizmából származik, ami kenetet jelent; ez adta Urunknak a nevét; ez által a kenet maga is lelkié vált, mivel a Lélekkel kente fel őt az Atyaisten, miként az Apostolok Cselekedeteiben olvassuk: „Összejöttek valóban ebben a városban a te Fiad ellen, kit felkentél”. (ApCsel 4,27) 2. Így bár rajtunk is tetet olajoz a kenet, de lelkünknek van hasznára;[32] mint ahogy a keresztvízbe merülés testi tényének is megvan a lelki hatása, hogy bűneinktől megszabadulunk.

8. Következik a kézzel áldó imádság kíséretében, mely a Szentlelket hívja és vonzza le. Valóban, ha az emberi találmányosság a szellemet le tudja hozni a vízre és a víztömeget rájuttat kézzel más fuvallat segítségével oly tiszta hangon tudja megszólaltatni,[33] miért ne tudná Isten az ő hangszerén[34] felszentelt kéz segítségével a szellemi fenség dallamát eljátszani. 2. Hisz ez is az ószövetségi előkép szerint történik, mikor Jákob Józseftől származó két unokáját, Efrémet[35] és Manassest, kezét felcserélten[36] fejükre téve megáldotta; mégpedig kezét úgy tette átlós keresztben rájuk, hogy két keze Krisztust jelezte és már akkor a Krisztusra szóló áldást hirdette, előre.[37] 3. Akkor[38] az a szentséges Lélek a megtisztult és megáldott testekre szívesen leszáll és felismerve benne őseredeti székhelyét, megpihen a keresztvízen; az a Lélek ez, ki galamb képében szállt le az Úrra, hogy így is kinyilvánuljon a Szentlélek természete ennek a madárnak egyszerűsége és ártatlansága által; hisz a galambnak még testi értelemben sincs epéje.[39] 4. „Legyetek tehát – úgymond az Úr – ártatlanok, mint a galambok.” Ez sincs az előbb említett jelképre való vonatkozás nélkül. Mert miként a vízözön után, melyben a régi gonoszság megtisztult, vagy hogy úgy mondjam: – a világ keresztvízbe merülése után a galamb hirdette mint követ az isteni harag csillapodását a földnek, mikor kibocsátatván a bárkából, oda olajággal tért vissza – (az olajág a pogányoknál is a béke jelvénye) – a lelki működés rendje szerint épp úgy száll le az Isten békéjét hozva a Szentlélek galambja a földre, azaz testünkre, mely régi bűneit lemosván a vízből fölmerült.[40] Ezt a galambot az égből bocsátották ki, ahol az Egyház van, melynek előképe volt a vízözön bárkája.[41] 4. De a világ (a vízözön után) megint vétkezett; ebben a pontban rossz a párhuzam a vízözön és a keresztség közt.[42] Igen ám, csak hogy a bűnös világ tűzre van szánva; de ugyanúgy az ember is, aki a keresztség után újra vétkezik. Ezért ezt a mozzanatot is intő jelként kell felfognunk.

9. A természet mennyi képessége, a kegyelem mennyi kiváltsága, mennyi ünnepélyes ősi szertartás, mennyi előkép és szentelés működött közre a keresztség létrehozásában! Ilyen előkép volt, mikor az Egyiptomból megszabadult nép akadály nélkül megmenekült az egyiptomi király hatalmából azáltal, hogy átment a vízen, melybe a király egész seregével belefulladt. Mily világosan teljesedik be ez az előkép a keresztségben! A pogányok megmenekülnek a világból a víz által és előbbi urukat, az ördögöt otthagyják legyőzötten a vízben.[43] 2. Másik előkép az, hogy a romlott, keserű víz Mózes fája által a saját előnyére édessé javul. Azt a Jézus Krisztust jelzi, aki a természetnek korábban mérgezett és keserű ereit a keresztség gyógyító vizévé javítja saját erejéből. 3. Ez az a víz, mely a kísérő sziklából a népre áradt; mert ha a szikla Krisztus volt, kétségtelen, hogy a Krisztusból fakadó vízben a keresztvíznek Krisztustól való megszentelését látjuk. Mily kedves a víz az Isten és az ő Krisztusa szemében, hogy ezzel is bizonyosságot tegyen a keresztség mellett! 4. Sohsem találjuk Krisztust víz nélkül. Hisz őt is vízben keresztelik meg; hatalma gyakorlását először a vízen kezdi meg, mikor a menyegzőre hívták; mikor beszédet mond, szomjas hallgatóit az ő örök vizére hívja, mikor a testvéri szeretetet (az agapét) tanítja, a testvérnek nyújtott pohár vizet dicséri a szeretet cselekedetei közt; a kútnál üdíti fel magát, vízen jár, szívesen hajózik vízen, tanítványainak vízzel mosta lábát. A keresztvíz javára szóló tanúsága megmarad egészen kinszenvedéséig; mikor keresztre ítélik, ott is víz kerül elő – erről Pilátus keze tanúskodik –; mikor átszegik oldalát, abból víz fakad – erről meg a katona lándzsája

bizonykodik.

10. Amennyire közepes tehetségünktől telt, mindenről szóltunk, ami a keresztség vallásához tartozik. Most néhány érintkező kérdést szeretnék, ahogy tudok, megbeszélni. A (keresztelő) Jánostól meghirdetett keresztségre vonatkozóan már akkor fennállott a kérdés – maga az Úr vetette fel a farizeusoknak –, hogy mennyei-e az a keresztség, vagy földi. Erre a kérdésre ők nem tudtak biztos feleletet adni, mert – mivel nem hitték, nem is értették.[44] 2. Mi pedig annak a csekély hitnek – (mely bennünk van) – megfelelő csekély megértéssel úgy ítélnénk, hogy isteni volt ugyan az a keresztség; isteni rendelés, de nem isteni hatású; hiszen azt olvassuk, hogy Jánost az Úr küldötte erre a feladatra, de egyébként csak emberi volt képessége. Semmi mennyeit ugyanis nem adott, hanem a mennyei dolgokat készítette elő; a bűnbánatnak volt hirdetője, a bűnbánat azonban az ember hatalmában áll.[45] 3. Ezért a törvénytudók és farizeusok, mivel hinni nem akartak, bűnbánatot nem tartottak. Ha pedig a bűnbánat emberi dolog, nyilvánvaló, hogy a bűnbánatra készítő keresztség is ugyanolyan nemű; mert ha mennyei lett volna, megadta volna a Szentlelket és a bűnbocsánatot. De bűnt bocsátani, és Szentlelket adni – kizárólag az Isten dolga. 4. Maga az Úr is azt mondta, ha nem megy föl előbb az Atyához, akkor a Szentlélek sem fog leszállani. Világos tehát, hogy amit maga az Úr sem adott még, a szolgálta sem adhatta.[46] Ezért olvassuk később az Apostolok Cselekedeteiben,[47] hogy akik János keresztségét vették, azok még nem bírták a Szentlelket, sőt még hallomásból sem tudtak róla. 5. Tehát nem lehetett mennyei az, ami nem nyújtott mennyei adományt; hiszen maga a prófétai lélek (tehetség) is – ez valóban mennyei volt Jánosban – annyira megfogyatkozott benne a Szentléleknek az Úrra való teljes átszállása után, hogy akit előre hirdetett, ahhoz később követeket küldött: tudakolják ki, valóban ő-e a Megváltó. A bűnbánat keresztségét tehát úgy szolgáltatták ki, mint a Krisztusban elnyerendő bűnbocsánat és megszentelés zálogát. 6. Mert amikor a bűnbánat céljából meghirdette a bűnbánat keresztségét, ezt az elkövetkező bűnbocsánatra hirdette. A bűnbánat ugyanis előbb van, a bűnbocsánat utána következik; és ebben áll az útnak előkészítése. Aki pedig előkészít, nem az, aki be is fejez; hanem arra készít valamit elő, hogy más valaki befejezze. 7. Ő maga bevallja, hogy a mennyeiek nem az ő birtokában vannak, hanem Krisztuséban. Aki a földről való, az földről beszél; aki felülről jön, felette van mindenkinek.[48] Azt is hirdette, hogy ő csak a bűnbánatra keresztel; nemsokára jön az, aki Szentlélekben és tűzben keresztel. Az igazi és állhatatos hit ugyanis a víz által merül az üdvösségre; a színlelt és gyenge hit pedig a tűzbe merül az ítéletre.

11. De íme – azt vetik ellen – eljött ugyan az Úr, de nem keresztelt. Azt olvassuk ugyanis: „Ő azonban nem keresztelt, hanem az ő tanítványai”.[49] 2. De ezt nem úgy kell érteni, mert ezt úgy mondták, ahogy közönségesen szoktunk beszélni; mint példának okáért, mikor azt mondjuk: a császár kiadta a rendeletet; vagy: a városbíró bottal vert valakit. Vajon valóban maga a császár adta ki a rendeletet? Vagy maga a városbíró ütlelt? Mindig annak tulajdonítjuk a tényt, akinek számára azt előkészítik.[50] Amikor tehát (János) azt mondja: „Ő fog benneteket megkeresztelni” – ezt is úgy kell érteni: általa vagy az ő számára fogtok megkeresztelkedni. 3. De senkit meg ne zavarjon az, hogy Krisztus maga nem keresztelt. Mert mi célból keresztelt volna? Bűnbánatra? De miért volt akkor előhírnöke? Vagy a bűnök bocsánatára? De hiszen azt pusztán szavával megadta. Saját maga nevére? De hiszen saját valóját alázatosságból titkolta.[51] A Szentlélek nevére? De az Úr még nem ment föl az Atyához. Vagy tán: az egyházra? Ezt az apostolok még nem szervezték meg. 4. Tehát a tanítványok, mint az ő szolgálói, mint János, az ő előhírnöke, ugyanazzal a János-keresztséggel kereszteltek; ne gondolja senki, hogy mással, mivel más keresztség nincs, mint később Krisztus keresztsége. De ezt a tanítványok akkor még nem adhatták, mert még nem teljesült be Krisztus dicsősége, és mert még a keresztség nem nyerte el hatóerejét Krisztus

kínszenvedése és feltámadása által. Halálunkat ugyanis csak Krisztus kínszenvedése rongthatta le és életünket csak az ő feltámadása adhatta vissza.[52]

12. A hit törvénye szerint a keresztség nélkül senki sem üdvözülhet. Ez leginkább az Úr szavából világlik ki, aki mondja: „ha valaki nem születik a vízből, annak nincs élete”. [53] Ezzel szemben egyesek aggságosan, sőt vakmerően vitáznak, hogy miként érhették el a hit eme törvénye szerint az apostolok üdvösségüket, holott nem olvassuk, hogy őket az Úrban megkeresztelték volna Pál kivételével. 2. Sőt úgy érvelnek, hogy mivel Pál vette fel közülük Krisztus keresztségét, tehát vagy – hogy a törvény érvényben maradjon – a többi, keresztségben nem részesült apostol üdvözülését kell kétségbevonni, vagy a törvényt érvényteleníteni, ha a meg nem keresztelték számára is van üdvösség. Az Úr a tanúm, hogy hallottam ilyen beszédet; senki se gondoljon oly elvetemültnek, hogy magamtól, pusztán tollam hegyéből ilyent kitaláltam volna, ami másokban kételkedést támaszt. 3. És most azoknak felelek, ahogy tudok, akik azt mondják: az apostolok nem voltak megkeresztelve. Azok ellen, akik, hogy a vízkeresztség szentségét lerontsák, tagadják az apostoloknak még János keresztségében való részesülését is, ez az alkalmas bizonyítékom: János emberi hatású keresztségét felvették és az Úr keresztségére vágyakoztak; mert amikor Péter azt kérte, hogy az Úr egészen mossa meg, az Úr egy keresztséget állapított meg mondván: „Aki egészen meg van mosva, nincs szüksége rá még egyszer. [54] 4. Vagy hihetőnek tűnik fel az, hogy épp azokban az emberekben nem lett volna előkészítve az Úr útja, vagyis azok nem vették volna fel János keresztségét, akik arra voltak kiszemelve, hogy az Úr útját az egész földkerekségen megnyissák? Megkeresztelkedett maga az Úr, akinek nem volt szüksége semmi bűnbánatra – és a bűnösöknek ne lett volna rá szükségük? Ha tehát azt olvassuk az Írásban, hogy mások nem keresztelkedtek meg, ezen nem az apostolokat kell érteni, hanem a hit ellenlábasaikat, a törvénytudókat és a farizeusokat. 5. Ebből következik, hogy mikor az Úr ellenségei nem akartak megkeresztelkedni, azok, akik az Úr kíséretéhez tartoztak, felvették a keresztséget és nem voltak az Úr ellenségeivel egy véleményen. Annyival inkább kell ezt gondolnunk, mert az Úr, akit követtek, magasztaló tanúbizonyságot tett Jánosról mondván: „Senki az asszonytól születettek közt nem nagyobb Jánosnál” [55] 6. Mások bizony elég erőltetett módon azt találták ki, hogy az apostolok akkor vették fel mintegy a keresztséget, midőn hajójukon a hullámok érték és elborították őket; [56] maga Péter pedig a tengeren járva eléggé elmerült. [57] Azt hiszem azonban ezzel szemben, hogy más az, ha valakit a tenger árja hint meg vagy borít el, és más, ha valaki vallási törvényből keresztelkedik meg. 7. Egyébként pedig az a hajó az Egyháznak volt előképe. Az Egyház is a tengeren – vagyis e világon – hullámok, vagyis üldözések és megpróbáltatások közt hanyódik, míg az Úr mintha aludnék – ez türelmének jelképe –, míglen a végső időkben a szentek imádságai által felébresztve megfékezi a világot és visszaadja övéinek a nyugalmat. 8. Tehát: akár meg voltak keresztelve az apostolok bármi módon, akár nem voltak – ez esetben az Úr szava a keresztségről Péter személyén át csak ránk vonatkozik –, az ő üdvözülésüket kétségbevonni mindenképpen elég vakmerő dolog. Mert számukra az a kiváltság, hogy első kiválasztottai voltak az Úrnak és osztatlan családi közösségben éltek vele, megadhatta a keresztség hasznát, hiszen – úgy vélem – azt követték ő, aki megígérte az üdvösséget minden hívőnek: „A te hited – úgy mondta – üdvözít téged [58] – és „megbocsáttatnak vétkeid”. [59] Ezeket olyanoknak mondta, akik hittek, de megkeresztelve nem voltak. 9. Nem hinném tehát, hogy az apostolok ne üdvözültek volna, [60] hiszen, amint az Úr egyetlen szava felébresztette bennük a hitet, ezzel azonnal elhagyták a vámpadot, elhagyták atyjukat, hajójukat, mesterségüket, mivel életüket fenntartották. Aki lemondott arról, hogy atyját eltemesse, az előbb teljesítette, mint hallotta az Úrnak azt a nagy parancsát: „Aki atyját vagy anyját jobban szereti, mint engem, nem méltó hozzám”. [61]

13. Íme, ilyen kérdésekkel állnak elő azok az elvetemültek. Azt is mondják: Nem szükséges a

keresztség azok számára, kiknek elég a hit. Mert hiszen Ábrahám sem a víznek, hanem a hitnek szentsége által nyerte el Isten kegyét. De minden bizonyításban hatásosabb a későbbi bizonyíték és a következő felülmúlja az előzőt bizonyító erőben. 2. Bárha azelőtt, vagyis Krisztus kínszenvedése és feltámadása előtt a csupaszig hit által is adatott üdvösség; de mióta a hit kibővült azzal, hogy hinni kell az Úr születésében, kínszenvedésében és feltámadásában, a hit felesküvéséhez is hozzájárult a keresztség pecsétje; ez mintegy az öltözéke a hitnek, mely azelőtt csupaszig volt, de már nem állhat fenn saját törvénye nélkül. 3. Mert azóta már fennáll a keresztség törvénye és meg van adva (kiszolgáltatásának) formája: „Menjetek – úgymond az Úr – tanítsátok a nemzeteket, megkeresztelvén őket az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevére”[62] Ehhez a törvényhez hozzájárult az a szabály: „ha valaki nem születik újjá a vízből és Lélekből, nem mehet be a mennyek országába”. [63] Ez a szabály a keresztség felvételének szükségességére kötelezte a hitet. Ettől fogva tehát minden hívő megkeresztelkedett. 4. És ez az, amit maga az Úr is megparancsolt (Saulnak), mikor a látásvesztés csapása érte: „Kelj fel – mondta –, menj be Damaszkuszba, ott megmutatják neked, mit kell cselekedned”[64] Vagyis meg kell keresztelkedned; csak ez hiányzott már neki; egyébként már eléggé tudomásul vette és elhitte, hogy a Názáreti az Úr, az Isten Fia.

14. De aztán magának az Apostolnak alapján újítják meg az ellenvetést, mert azt mondta: „Mert nem keresztelni küldött engem Krisztus”. [65] Mintha bizony ez az érv megszüntetné a keresztséget! Hát akkor miért keresztelte meg mégis Gaiust, Crispust és Stephanas egész házáat. [66] Egyébként is, ha nem is küldte őt Krisztus keresztelni, a többi apostolnak mégis megparancsolta, hogy kereszteljenek. 2. De ezeket ő azon idők viszonyai miatt írta a korinthusiaknak, mert szakadások és pártoskodások zajlottak köztük, az egyik párt Pálhoz, a másik Apollóhoz szított. Ezért az apostol békeszeretetében, hogy ne úgy lássék, mint aki mindent magának sajátít ki, azt írta, nem az a küldetése, hogy kereszteljen, hanem az, hogy ígét hirdessen. Mert hiszen az igehirdetés megelőzi a keresztelést és meg is előzte; de azért azt hiszem: akinek szabad volt prédikálni, annak szabad volt keresztelni is.

15. Nem tudom, van-e még, amit a keresztség körüli vitában szólnak eresztenek. Azért kifejtem azt, amit előbb elhagytam, nehogy úgy lássék, hogy nyiladozó szemeket akarok bekötni. Az Úr evangéliuma és az Apostol levelei alapján: egy keresztségünk van, mert egy az Úr és egy a keresztség [67] és egy az Egyház a mennyben. De hogy az eretnekek tekintetében milyen szabályt kell követni, azt a dolog érdeme szerint kell megfontolni. A keresztség ugyanis nekünk adatott. Az eretnekeknek azonban semmi közösségük sincs a mi egyházi életünkben; hogy kívül állnak, arra elég bizonyíték az áldozás közösségének megvonása tőlük. Nem kell számukra ugyanazt elismernem, amit nekem parancsoltak; mert nem ugyanaz a mi Istenünk és az övéké, nem egy a Krisztus, vagyis nem ugyanaz, tehát a keresztség sem egy, mert nem ugyanaz; mivel ez nincs meg náluk szabályosan, tehát kétségtelenül nincs is meg; mert nem jön számba az, ami nincs; azért nem is vehetik fel (a keresztséget), mert nincs nekik keresztségük. De erről már részletesebb értekezésünk van görög nyelven. [68] Tehát csak egyszer szállunk le a keresztségbe, egyszer részesülünk ezáltal bűnbocsánatban, mert ezeket nem szabad ismételni. Különbözik pedig a fajzsidó izraelita [69] naponként végez szertartásos mosdást, mert naponként beszennyeződik. Hogy ez ne történjék meg velünk is, azért van a törvény az egy keresztségről. Áldott a víz, mely egyszer mos le; nem is lesz gúny tárgya a bűnösök előtt, és nem is szennyezi be újra azokat, kik megfürdöttek benne, mint az a víz, mely a sűrű fürdéstől maga is szennyessé vált. [70]

16. Van ugyan nálunk is második keresztség, de ez is egy: a vérkeresztség ti., erről mondja az Úr azután, hogy vízben már megkeresztelkedett: „Keresztséggel kell megkereszteltetnem”. [71] Mert „a víz és vér által jött”, írja János; [72] hogy a vízben megkeresztelkedjék, a vérben

megdicsőüljön és ezért eljött, hogy minket a víz által meghívjon, hogy a vér által választottakká tegyen. 2. Ezt a kétféle keresztséget bocsátotta ki átszúrt oldalának sebéből azért, hogy akik hisznek vérében, vízben keresztelkedjenek meg és akik a vízkeresztséget felvették, azok a vértanúságot is elviselhessék. Ez az a keresztség, mely a föl nem vett vízkeresztséget is pótolja és ha az elveszett, visszaadja.[73]

17. Hátra van még tárgyalásunk befejezéséhez, hogy arról is szóljunk, ki adja és ki veszi föl a keresztséget. Adni a főpapnak van joga; ennek pedig püspök a neve; aztán a presbitereknek és a diakonusoknak; de nem a püspök felhatalmazása nélkül; ezt az egyház méltósága miatt kell így tenni; ha ezt megóvjuk, megóvjuk a békét is. 2. Egyébként a világiaknak is joguk van keresztelni mert amit egyformán vettek, egyformán adhatják,[74] hacsak ezután nem akarjuk a püspököket, vagy papokat és diakonusokat tanítványoknak[75] nevezni. Az Isten szavát nem szabad elrejtteni senki elől; épp azért a keresztséget is, mely az Isten egyforma ajándéka mindenki számára, mindenki kiszolgáltathatja. De mennyivel inkább kötelezi a világiakat a tisztességtudás és a szerénység, – mikor erre az előljárók[76] is kötelezve vannak: ti. ne tulajdonítsák maguknak a püspöknek fenntartott hivatal! A püspökségért való vetélkedés az egyházzsakadás szülőoka. Azt mondta a szentséges apostol, hogy minden szabad, de nem minden hasznos.[77] 3. Legyen tehát számodra elég, ha ezzel a joggal akkor élsz, ha szükség van rá, tehát ha erre kényszerít a hely, az idő, a személy állapota; mert a segítő jóakarát akkor veszik szívesen, mikor ezt sürgeti a veszély körülménye, mert ha ilyen esetben nem szolgáltatja ki a keresztséget, mit szabadon tehet, felelős lesz annak az embernek a vesztéért. 4. Az asszony szemtelensége, mellyel valaha tanítani merészelt volna az Egyházban,[78] nem fogja megszerezni számára a jogot, hogy kereszteljen. Hacsak valami új bestia nem támad köztük, mint volt a korábbi;[79] hogy miként az meg akarta szüntetni a keresztséget, úgy ez saját maga szolgáltassa ki azt. 5. Hogyha az a könyv, mely hamisan viseli Pál nevét, Thekla példájával védi is a nők jogát arra, hogy tanítsanak és kereszteljenek, tudják meg erre vonatkozóan, hogy az az ázsiai presbiter, aki ezt a könyvet megírta – mintegy a saját tollából gyarapítva Pál könyveit –, miután rábizonyították, bevallotta, hogy a Pál iránt való szeretete ösztönözte erre[80] és ezért tisztességéből távozott. Hogy is volna hihető, hogy az adjon hatalmat a nőknek tanítani és keresztelni, aki még tanulni sem engedte őket következetesen (az egyházban). „Hallgassanak – mondotta Pál – és otthon férjüket kérdezzék meg.”[81]

18. Egyébként, hogy a keresztséget nem szabad könnyelműen kiszolgáltatni, tudják azok, akiknek ez a hivataluk. Az a szabály: „Adj mindenkinek, aki tőled kér”[82] – elsősorban az alamizsnára vonatkozik. A mi esetünkre inkább ezeket a szabályokat kell alkalmazni: „Ne vessétek, ami szent, a kutyák elé és a disznók elé a ti gyöngyötöket,[83] továbbá ezt: „Kezedet elhamarkodva fel ne tedd valakire, hogy ne legyen részed idegen bűnökben”[84] 2. Ha pedig arra hivatkoznál, hogy Fülöp oly hamar megkeresztelte az etiópiai királyné udvari emberét,[85] ne felejtjük el, hogy erre az eljárásra az Úr nyilvánvaló és kifejezett jóváhagyása jogosította fel. Hisz a Szentlélek parancsolta Fülöpnek, hogy arra az útra térjen; maga az udvari ember nem is tétlenkedett, nem is úgy viselkedett, mint aki sebtiben meg akar keresztelkedni, hanem imádság céljából a templomhoz utazott és a Szentírást olvasta, mikor Fülöppel találkozott. Így küldte hozzá Isten a maga küldöttjét; a Lélek meg is hagyta neki, hogy csatlakozzék a kocsin ülő udvari emberhez; a Szentírásnak hite élesztésére alkalmas helyét olvasta; szívesen fogadta a buzdítást, megértette, hogy az a (bibliai) hely az Úrra vonatkozik, nem is késett azt elhinni. Ezért nem vártak a keresztséggel, mely után az apostolt[86] dolga végeztével a Lélek elragadta. 3. Igaz, hogy Pál is gyorsan jutott a keresztséghez. Mert vendéglátója, Simon,[87] hamar felismerte benne az Isten választott edényét. Az Isten jóváhagyása előre küldte biztató jeleit. Minden kérés csalhat és csalatkozhatik. – 4. Ennélfogva a keresztség elhalasztása bármely személy állapotára és

előkészületére, de korára való tekintetből hasznos lehet; áll ez elsősorban a gyermekekre. Mert miért kellene, ha nem szükséges, a keresztszülőket[88] veszélybe dönteni, kik halandóságuk miatt maguk is cserbenhagyják, amit fogadtak, de meg csalódhatnak is, amint rossz jelleme kifejlődik abban, akiért jótálltak. – 5. Azt mondta ugyan az Úr: „Ne tartsátok őket vissza tőlem.[89] Jöjjenek hát az Úrhoz, mikor felnőnek,[90] jöjjenek, mikor már tanulhatnak, amikor már megértik, kihez kell menniök; legyenek akkor Krisztushívők, mikor már megismerni tudják Krisztust. Miért sietne ez az ártatlan kor a bűnök bocsánataért?[91] Vajon óvatosabban járna el a kisdedekkel szemben a polgári törvény, mikor földi vagyont nem bíz rájuk; mi pedig az istenit bízónk rájuk? Legalább már annyira jussanak, hogy kérni tudják az üdvösséget, hogy úgy lássék, valóban kérőnek nyújtsd.[92] 6. Nem kisebb ok szól amellett, hogy a házassági köteléken kívül élők számára is elodázzák a keresztséget; ezeket ugyanis a kísértés fenyegeti; ha szüzek, érett voltuk miatt, ha özvegyek, a szabad élet[93] miatt. Addig kell számukra elodáznia, míg vagy házasságot nem kötnek, vagy meg nem szilárdulnak az önmegtagadásra. Aki megérti a keresztség súlyát, inkább fél a keresztség felvételétől, mint elodázásától; az éppen megőrzött hit viszont biztos lesz üdvössége dolgáról. [94]

19. A keresztség számára az ünnepélyesebb nap a Húsvét napja; ezen a napon történt az Úr kinszenvedése, melybe a keresztség által mi is belemerülünk.[95] Azt sem alap nélkül magyarázhatjuk előképként, hogy mikor az Úr az utolsó húsvétjára készült, azt mondta az előkészítéssel megbízott tanítványoknak: „találkoztok egy vizet vivő emberrel”. [96] Vízrel jelezte tehát, melyik lesz a húsvét ünneplésére alkalmas hely. 2. Azután pedig a Pünkösdig nagyon örvendetes idő a keresztség kiszolgáltatására. Ez alatt győződtek meg a tanítványok az Úr föltámadásáról és ekkor részesültek a Szentlélek kegyelmében; ekkor bizonyosodtak meg az Úr eljövételének reményében, hiszen mikor az ég visszakarta őt, az angyalok az apostoloknak azt mondták, úgy tér majd az Úr vissza, mint ahogy a mennybe fölment.[97] Ez pedig Pünkösdkor történt.[98] De meg Jeremiás is azt mondja: „És összegyűjtöm őket a világ végéről az ünnepnapon.”[99] Egyébként azonban minden nap az Úr napja, minden óra, minden idő alkalmas a keresztségre; ha van is különbség köztük ünnep szempontjából, a kegyelem szempontjából nincs különbség.

20. Akik a keresztségre készülnek, azoknak sűrű imádsággal, böjtökkel, térdhajtásokkal, virrasztással kell imádkozniok és minden előbb elkövetett bűneik megvallásával előkészülniök. Tartsák szemük előtt János keresztségét is: megkeresztelkedtek - úgymond az Írás - megvallván bűneiket.[100] Nekünk boldogoknak kell lennünk, hogy most nyilvánosan megvallhatjuk bűneinket és csúnya tetteinket; mert ezzel egyrészt eleget teszünk az eddig elkövetett vétkekért, másrészt pedig megerősítjük magunkat testünk és lelkünk sanyargatásával az elkövetkező kísértésekre: „Vigyázzatok és imádkozzatok – úgymond az Írás –, hogy kísértésbe ne essetek.[101] 2. Én azt hiszem, azért estek kísértésbe, mert elaludtak és elhagyták az Urat, mikor ellenségei elfogták; sőt még az is közülük, aki vele maradt és kardot rántott, háromszor tagadta meg őt. Már elhangzott ugyanis a szó, hogy senki megpróbáltatás nélkül a mennyországot meg nem nyeri.[102] 3. Az Úrra, keresztsége után, miután negyven napig böjtölt, mindjárt kísértések vártak. Tehát nekünk is – mondhatná valaki – inkább böjtölni kellene a keresztség után. De ki tartana ettől vissza? Hacsak nem az, hogy örvendeniünk kell és boldognak lennünk üdvösségünk elnyerése miatt. 4. De én úgy vélem, hogy az Úr azzal, amit tett, a zsidók rossz példáját fordította vissza rájuk dorgálásként. Mert amikor a zsidó nép átment a tengeren és a pusztába vonult, ott, még negyven évig az isteni javakkal táplálkozott, mégis inkább hasára és ínyére volt gondja, mint az Istenre. Ezzel ellentétben az Úr megkeresztelkedése után, mikor negyven napot a pusztában töltött, ott böjtöt tartott és megmutatta, hogy az Isten embere nem kenyérrel él, hanem Isten igéjével és hogy a

test és mértéktelent kívánó has által gerjesztett kísértéseknek az önmegtagadás az ellenszere. 5. Ti pedig, áldottak, kire az Isten kegyelme vár, mikor az újjászületést adó szentséges fürdőből kiszálltok és először tárjátok ki kezeteket anyátoknál,[103] testvéreitekkel együtt: kérjete az Atyától, kérjete az Úrtól: bő kegyelem, (a Szentlélek) ajándékainak osztása vár rátok. „Kérjete és kaptok”, [104] mondja az Írás. Kerestetek ugyanis és találtatok; zörgettetek és megnyílt számotokra az ajtó. Csak arra kérlek titeket, hogy imádságtokban a bűnös Tertullianról is megemlékezzetek.

JEGYZETEK

- 1 A keresztség szenteléséről vö. B. Neunhäuser (tanítványom volt a római Anselmianumban) doktori értekezését: *De benedictione aquae baptismalis inquisitiones sec. doctrinam et liturgiam antiquitatis christianae*, Roma, Ephem. Lit. 1930. – Kny. is; Roma. – Továbbá Hub. Scheidt: *Die Taufwasserweihegebete. Liturgiegeschichte. Quellen*, München 1835.
- 2 E. de Backer: *Sacramentum, le mot et l'idée dans les oeuvres de Tertullien*, Louvain 1911. – J. De Ghellinck, de Backer ect.: *Pour l'histoire du mot Sacramentum. I. Les antenicéens*, Louvain 1924. – Bírálata: O. Casel-től: *Theol. Revue* 1925. O. Casel: *Zum Worte Sacramentum. Jb. für Liturgiewissenschaft* 8, (1928) 265. sk.
- 3 A Gaius-féle eretnokség a gnosztikusok azon ágához tartozott, mely a Törvényt, az Ószövetséget elvetette. Szent Jeromos beszél arról, hogy az ő idejében újra feltámadt ez az eretnokség és azt hirdette, hogy Krisztus vére nem elég minden bűn eltörlésére.
- 4 Szép és jellemző utalás az öskereszténység halszimbólumára. A hal Krisztusnak a jelképe. Ahogy Tertullian ezt a jelképet használja, abból kitűnik, hogy ő már ismeri a halat jelentő görög szónak: *Ichthys* azonosítását a: *Iesus Christos Theou Yios Soter* (Jézus Krisztus, Isten fia, Megváltó) kezdőbetűivel. Ezért használja a szót görögül, nem latinul. Tertullian itt azt akarja mondani, hogy a hívő, aki megkeresztelkedik, Krisztushoz lesz hasonló, tehát mivel Krisztus a Hal, a hívő is halacska lesz.
- 5 Utalás Szent Pálnak 1Kor 14,34 tartalmára, hogy az asszonyok ne beszéljenek, hanem hallgassanak az Egyházban.
- 6 A keresztény ember életeleme a keresztség; belőle fakad a keresztségi kegyelem. Ha tehát megszünteti a keresztséget, életeleméből emeli ki a hívőt és ezzel megöli.
- 7 Misztériumai.
- 8 Tertulliannak szokták tulajdonítani a: *Credo quia absurdum* jellegét. Ily formában ez a jelige nála nem fordul elő. Ahogy viszont előfordul, mint itt is, az nem észellenes hitet jelent, hanem elismerését az Isten mindenhatóságának.
- 9 1Kor 1,27.
- 10 Ironikusan, bizonyos gúnnyal mondja ezt Tertullian. Az előbbiekből világos, hogy épp ebben mutatkozik meg Isten bölcsessége és hatalma.
- 11 Ter 1,1–2. A Vulgata előtti latin fordítás szövege szerint.
- 12 Tertullian világképe a Bibliából és kora bölcséletéből származik.
- 13 A vizek fölött a Szentlélek lebegett a teremtéskor. Ezáltal a víz szentté lett. Ez az eredeti ősi előjoga a víz számára. Ez vonatkozik Tertullian szerint minden vízre. De a keresztség vizet az ő idejében már külön is megszentelték Isten nevének segítségülhívásával (epiklézis), lehívásával. Ezáltal a víz keresztségvé válik és részesül Krisztus Lelke által a szenttétevő erőben. A keresztség megszentelését szükségesnek tartotta az itt kifejtett okok alapján Tertullian; ugyanígy később Szent Ciprián is (ep. 70, 1. és ep. 74, 5: „A bűntől megtisztítani és az embert megszentelni a víz önmagában nem képes, hacsak nincs benne a Szentlélek”).

- 14 Tertullian szerint a keresztségben angyal működik közre. Erről a köv. 5. és 6. fejezetben szól.
- 15 Viduis aquis. Meddő, megszentelésre, Krisztusban való újjászületésre alkalmatlan víz.
- 16 Tertullian, mint e felsorolás mutatja, jól ismerte azokat a szertartásokat, melyekben a pogányok különböző célokból vizet használtak. A fürdés, lemosások az ő felsorolása szerint is, a vallástörténet egyéb tanúságai szerint is, nagy jelentőségűek voltak Isis egyiptomi istennő, meg a perzsa eredetű Mithra isten misztériumaiban. Az avatandókat különféle mosásokban, tisztító szertartásokban részesítették, hogy rituális értelemben tisztákká tegyék őket. Ovidius tanúskodik arról, hogy a rómaiak Kybelenek szobrát kivitték az Almo patakhoz és ott megfürdették. A városok, házak megvédésére a rossz szellemektől, a rontástól használták elhárító varázsként a vízzel való meghintést, úgy, hogy körüljárva meghintették őket vízzel. Az apollói ünnepek (ludi Apollinares) Rómában júl. 6–13 közt voltak. Az eleusisi misztériumokat Demeter, a földanya tiszteletére Athén mellett tartották Eleusisban. Tertullian megjegyzése fontos a misztériumok vallási tartalmára vonatkozólag (újjászületés, büntől való szabadulás).
- 17 „Esietos” a helyes olvasás a m., aki a Nílus folyóba fulladt és Osirisszé vált F. J. Dölger, Esietus. „Der Ertrunkene oder zum Osiris gewordene, Antike u. Christentum 1929, 174–183.
- 18 Latinul (görög szó): Nympholeptos.
- 19 Lat.: lymphaticus.
- 20 Hydrophobos: a „holdkóros” mintájára fordítottam. A vízi szellemek rontó hatásában, bűbájában a régiek babonája épp úgy hitt, mint a mai néphit babonája.
- 21 Tertullian itt a maga tételét, hogy a keresztvízre angyal száll le, a Jn 5,2 sk. elmondott bibliai esemény párhuzamával igyekszik bizonyítani.
- 22 Tertullian azt hiszi, hogy a Bethsaida-tóban évenként csak egy gyógyulás történt. Erről az evangéliumban nincs szó.
- 23 Tertullian megkülönbözteti az emberben az Isten képét és hasonmását. Az Isten képét az ember természeténél fogva viseli, az Isten hasonmásává a kegyelem által lesz. (Imago: kép; similitudo: hasonmás.)
- 24 Tertullian szerint tehát a keresztségben nem nyerjük el még a Szentlelket (ez így kifejezve téves!), hanem a keresztség csak előkészít a Szentlélek befogadására. Ez a bérálásban történik. Ahogy itt a keresztségről beszél, abból világos, hogy a keresztség az Atya, Fiú, Szentlélek nevében történt.
- 25 Tertullian a három isteni személyt fogja fel három tanúként; erre alkalmazza MTörv 19,15 és Mt 18,16 – eredetileg nem erre vonatkozó szavait. Az Isten ajándékán itt az örök boldogságot érti. Ennek biztosítéka a három isteni személy által megpecsételt tanúbizonyság a kereszstelendő hitvallásáról.
- 26 A három isteni személy.
- 27 Atya, Fiú, Szentlélek.
- 28 Tertullian itt arra utal, hogy a három isteni személy megvallása által szolgáltatották ki a keresztséget. Ennek szertartását megtaláljuk Jeruzsálemi Szent Cirill Hitoktató Beszédeiben (Cat. myst. 2,4) és Szent Ambrus könyvében a Szentségekről (De Sacr. II. 7,20), miket e kötetben közlünk. Nyilván megvolt Tertullian idejében az ördögnek való ellenmondás is. Az üdvösségfogadalom (így fordítom a sponsio salutis-t) bizonyára erre céloz. Nyílt említést tesz erről: de corona milit. című művében.
- 29 Tertullian e mondatából nyilvánvaló, hogy a keresztségi hitvallás az ő idejében már nem pusztán a három isteni személy kérdés-felelet formában történő megvallását foglalta magában, hanem az Egyházat is. (Vö: az Ap. Hitvallás mai szövegét: Hiszek Szentlélekben, egy katolikus, keresztény Anyaszentegyházat...) Az Egyházat pedig, Krisztus misztikus testét Tertullian a Szentháromság testének nevezi.

- 30 Az olaj tehát meg volt áldva. Vö. a Didaché kopt töredékében őrzött olajáldást. Tertullian nem említ olajjal való megkenést a keresztség előtt, csak a keresztség után.
- 31 Tertullian itt azokat az eszméket sorolja fel, melyek a krizma szentelésében előfordultak. Vö. *Sacr. Gelasianum*. ed. Wilson. 71.
- 32 Hogy mi a kenetnek a hatása, azt nem mondja meg. A Szentlélek elnyerését a következő szertartásnak, a kézrátételnek tulajdonítja. A bérmálás szertartása ma, amikor a püspök krizmával kereszt alakban megkeni a bérmálkozó homlokát – egybefoglalja az ősegyház három szertartását: az olajjal való kenést (*chrismatio*), a kézrátételt (*manus impositio*) és a kereszttel való megjelölést (*consignatio*).
- 33 Tertullian itt a rómaiaknál használt víznyomásos orgonáról veszi hasonlatát. Ilyen orgonát Aquincumban is találtak.
- 34 Az emberen.
- 35 Tertulliannál Efrém van Efraim helyett.
- 36 Jobb kezét tette a fiatalabbnak, Efrémnek fejére; bal kezét az öregebb Manasszesznek fejére.
- 37 Az átlós keresztben álló két kéz a görög X betű (*ch*) alakját mutatja. Ez *Christos* görög nevének kezdőbetűje. Jákob keze így jelezte előre Krisztust; mivel pedig a két kéz keresztben állt, ezzel is Krisztus keresztjét, a belőle fakadó áldást hirdette.
- 38 A keresztség után való kézrátétel alkalmával.
- 39 Így gondolta ezt a régiek természettudománya, amiről Plinius tanúskodik (*Nat. hist.* XI. 27). Ugyanezt a képet használja Szent Ciprián is az epétlen galambról. (*De cath. eccl. un.* 9.)
- 40 Ez a hatalmas, zsúfolt körmondat (oly jellemző Tertullian írásmódjára) párhuzamba állítja a vízözönt és a keresztvizet, a vízözön történetének egyes mozzanatait azzal, ami a keresztségben történik. Minden előképnek megvan a megfelelő valósága. Vízözön – keresztvíz; ott a bűnösök elpusztulnak a vízözönben – a bűnök elvesznek a keresztvízben; a galamb hirdeti a békét – a Szentlélek meghozza Isten békéjét, itt olajág – a keresztségben olajjal való kenés; a galamb földet ért, – a keresztségben a Szentlélek az emberi testre száll. Végül fontos előkép: Noé bárkája: Egyház.
- 41 Az ókeresztény egyházzszemléletre jellemző hasonlat: ahogy a galambot a bárkából bocsátották ki, úgy bocsátja ki az Atya a Szentlelket az égből, ahol az Egyház van. Az Egyházat, mint mennyei valóságot, mint mennyei paradicsomot, égi Jeruzsálemet szemlélik. Ebből a szemléletmódból származik Tertullian hasonlata.
- 42 Ellentétben azzal, hogy a vízözön után is megmaradt a bűn, a keresztség után a hívőnek nem szabad büntet elkövetni. Ezért mondja Tertullian e pontban rossznak a párhuzamot.
- 43 A keresztség ószövetségi előképeit sorolja fel: 1. a Vörös-tengeren való átkelést, 2. a Mara-tó keserű vizének átváltoztatását édessé, 3. a sziklából fakadó vizet 1Kor 10,4 alkalmazásával.
- 44 „non intelligentes, quia nec credentes”. A „credo ut intelligam” első jelentkezése a keresztény irodalomban.
- 45 Alapvető tévedése Tertulliannak. Az igazi bűnbánathoz is hit és segítő kegyelem szükséges.
- 46 A Szentlelket.
- 47 ApCsel 19,9.
- 48 Jn 3,31.
- 49 Jn 4,2.
- 50 Tertullian azt akarja itt mondani, hogy a fensőbb hatóságról közvetlenül állítjuk sokszor azt, amit közvetve, szervei, segédei, alattvalói által tesz. Közvetlenül ugyanis nem a bíró büntet, hanem az ítéletvégrehajtó.
- 51 Valakinek a nevére keresztelni annyit jelent, mint a megkereszteltet az illetőnek, mint

- Istennek elkötelezni. Jézus pedig földi életében elrejtette az ő istenségét.
- 52 Tertulliánnak ez az érvelése arról a kérdésről, hogy milyen keresztséget szolgáltattak ki Krisztus tanítványai Krisztus halála előtt, az ő földi élete alatt, rendkívüli éleselmjűsége vall, de nem teljesen meggyőző. A hittudósok máig sincsenek egy véleményen erre vonatkozólag. A keresztség ugyanis az Üdvözítő halála előtt is adhatott megszentelő kegyelmet, mégpedig Krisztus halálának erejéből. Az Eucharisziát is halála előtt alapította Krisztus. Krisztus halálának hatásmódjára vonatkozólag vö. még a Szeplőtelen Fogantatás dogmáját.
- 53 „Nisi natus ex aqua quis erit, non habet vitam”. Így idézi Tertullian Jn 3,5–7-et csonkítva és rosszul.
- 54 Jn 13,10. Tertullian helytelenül értelmezi e szókat a keresztségre; itt egyszerű mosdásról van szó.
- 55 Mt 11,11.
- 56 Mt 8,24.
- 57 Mt 14,30.
- 58 Mk 10,52.
- 59 Mt 9,2.
- 60 Ezt ironikusan mondja.
- 61 Mt 10,37.
- 62 Mt 28,19 – a latinban: in nomen, azaz: nevére áll Tertulliánál, a Vulgata: in nomine-t ír.
- 63 Jn 3,5.
- 64 ApCsel 9,6.
- 65 1Kor 1,17.
- 66 1Kor. 1,14.16.
- 67 Ef 4,5.
- 68 Tertullian tudott görögül. Hogy írt-e görögül eretnek keresztségről, annak fennmaradt művei közt nincs nyoma.
- 69 A zsidóságra megtért prozelitával ellentétben.
- 70 Az afrikai egyházban szokásban volt, hogy az eretnekeket, ha katolikusokká lettek, újra megkeresztelték. Ezzel a szokással ellentétben Rómában nem keresztelték újra az eretnekeket. Ez a szokás lett Szent Ciprián és Szent István pápa vitája után győztes az Egyházban, mert ez felelt meg az apostoli hagyománynak és a Szentírásnak. Tertullian jogászi csavarással intézi el az „egy keresztségről” szóló tételt azzal hogy az eretnekek nem szabályosan (rite) keresztelnek, tehát – nincs is keresztségük. Érvelése hibás, de mentségére szolgál, hogy a keresztségre vonatkozó tanítás az ő idejében még nem volt eléggé kifejtve – és saját egyházának gyakorlata, mellyel az eretnekeket újra keresztelte, megtévesztette.
- 71 Lk 12,50.
- 72 1Jn 5,6.
- 73 Tertulliánnak egész helyes hite van a vértanúság értékéről. A vértanúság pótolja a vízkeresztséget; ha ugyanis olyan valaki szenved vértanúságot Krisztusért, aki nincs megkeresztelve, az üdvözü. Azon, hogy a vértanúság visszaadja az elveszett keresztséget, Tertullian nyilván azt érti, ha valaki súlyos bűnnel elveszti a keresztségi kegyelmet (pl. eretnökké lesz) a bűnbánó lélekkel elszenvedett vértanúság épp úgy megtisztítja a bűntől, mint a vízkeresztség.
- 74 A világiak épp úgy felvették a keresztséget, mint a püspökök, papok, tehát épp úgy adhatják is.
- 75 Vagyis laikusoknak, világiaknak nevezni.
- 76 Papok, szerepapok.
- 77 1Kor 6,12.

- 78 Utalás 1Kor 6,12-re.
- 79 Akiról az első fejezetben szólt.
- 80 A hamisításra.
- 81 Tertullian cáfolja az „Acta Pauli” c. apokrif irat Theklára vonatkozó adatából vett érvet a nők kereszteleési joga mellett. Ennek a könyvnek kopt fordítását fedezte fel 1897-ben K. Schmidt 2000 papirusz-darabon. 1904-ben ki is adta (Acta Pauli Lipsiae; 2. ed. 1905.) Tertullian adata egyébként fontos irodalomtörténeti szempontból. Érvelése az ellen, hogy a nők egyáltalán, még szükség esetén se kereszteljenek – ellenkezik saját előbb kifejtett elveivel, az egyház hagyományával.
- 82 Lk 6,30.
- 83 Mt 7,6.
- 84 1Tim 5,22.
- 85 ApCsel 8,26 sk.
- 86 Fülöp diakonust.
- 87 Emlékezetből, tévesen írja Tertullian. Pál Damaszkuszban, Judáshoz tért be és Ananiás keresztelte meg.
- 88 Sponsores. Értékes adat arra vonatkozólag, mily régóta (Kr. u. 200) vannak keresztiszülök a gyermekek keresztelésénél. Már akkor a keresztiszülök tették le a keresztiségi fogadást. Ebből érthető Tertullian mondata.
- 89 Mt 19,14.
- 90 Ez a tertullian rabulisztika!
- 91 A csecsemőkeresztiségnak megvan a maga értelme, célja: az eredeti bűn eltörülése. Tertullian, bár itt rabulisztikából ezt elhallgatja, egyébként nem tagadja, sőt néhányszor határozottan állítja, hogy Ádám vétke áteredt az egész emberi nemre és azt megrontotta.
- 92 Utalás a kereszteleési szertartás kezdetére. Mit kérsz: A hitet. A hit mit ad neked? Örök életet. Ez is olyan mozzanat, melyből a keresztiségi szertartás ősisége tűnik elő.
- 93 Lat. vagatio.
- 94 Tertullian rigorizmusa tűnik elő e sorokból. Hogy a keresztiségi után ne vétkezzék az ember és így hite ép maradjon, azért minél később vegye fel a keresztiséget.
- 95 A keresztiségi misztériuma a Krisztus halálával való egyesülés. Róm. 6.
- 96 Mk 14,13.
- 97 ApCsel 1,11.
- 98 Tertullian még nem tesz különbséget az Áldozócsütörtök és a Pünkösöd napja közt. A húsvétól pünkösödíg terjedő időt egészben szemléli és nem osztja szét az üdvtörténet eseményeit (föltámadás, mennybemenetel, Szentlélek eljövetele) külön ünnepnapokra.
- 99 Jer 31,8.
- 100 Mt 3,6.
- 101 Mt 26,41.
- 102 Lk 22,28.
- 103 Az Egyházat érti.
- 104 Mt 7,6.